DİL ARAŞTIRMALARI
Journal of Language Studies
Yıl/Year: 20, **Dönem**/Period: 2026-Bahar/Spring, **Sayı**/Number: 38
ISSN 1307-7821 | **e-ISSN** 2757-8003

YAYIN DEĞERLENDİRME
Review

Tercüme-i Fütûhu'ş-Şâm-Memlûk Kıpçak Türkçesiyle Fütûhu'ş-Şâm Tercümesi-

Kaçar, Irmak (2025). *Tercüme-i Fütûhu'ş-Şâm -Memlûk Kıpçak Türkçesiyle Fütûhu'ş-Şâm Tercümesi-*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları. 505 s. ISBN: 978-975-17-6192-7

Erdinç Yeşilkaş
Arş. Gör., Ordu Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Ordu / Türkiye
e-posta erdincyesilkas52@gmail.com
orcid 0000-0001-8771-6885

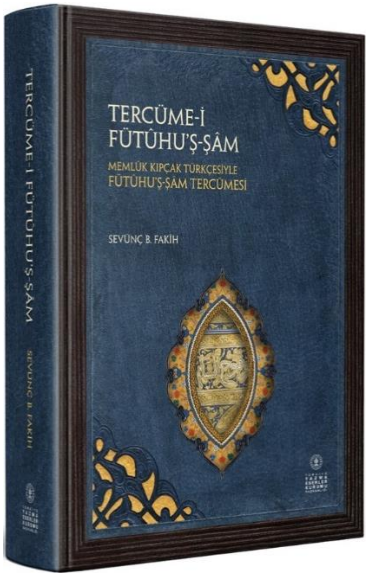
Atıf
Citation
Yeşilkaş, Erdinç (2026). Tercüme-i Fütûhu'ş-Şâm -Memlûk Kıpçak Türkçesiyle Fütûhu'ş-Şâm Tercümesi-. *Dil Araştırmaları,* 38: 354-356.

Başvuru
Submitted
28.09.2025

Revizyon
Revised
29.12.2025

Kabul
Accepted
26.01.2026

Çevrimiçi Yayın
Published Online
05.05.2026

Türk dilinin Orta Türkçe döneminde yer alan Kıpçak Türkçesi, yüzyıllar boyunca geniş bir coğrafyada varlık göstermiş ve birden fazla alfabenin etkisi altında gelişerek tarihi Türk lehçeleri arasında kendine özgün bir yer edinmiştir. Bu bağlamda, Arap harflerini kullanarak yazılı eserler meydana getiren Memlûkler, Türk kültür mirasını yalnızca günlük yaşamda değil, devlet yönetiminde de etkin

bir biçimde yansıtmış; bu aidiyeti dillerine de yansıtmışlardır. Söz konusu dönemde Memlûk Türkçesiyle bir taraftan sözlük ve gramerler yazılırken; aynı zamanda günlük yaşamdan da atçılık, veterinerlik ve biniciliğe dair eserler oluşturulmuştur. Ancak yine de bu eserler sınırlı sayıdadır. Bu nedenle Memlûk sahasına ait metinlerin çalışılması, literatüre doğrudan katkı sağlamaktadır.

2025 yılında Dr. Öğr. Üyesi Irmak Kaçar tarafından hazırlanan *Tercüme-i Fütuhu'ş-Şam* adlı eser doğrudan Memlûk sahasında kaleme alınan dinî içerikli kıymetli bir eserdir. İslam ordusunun Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde gerçekleştirdiği fetihleri işleyen *Fütuhu'ş-Şam*'ın Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî ile Ebû İsmail Muhammed b. Abdullah el-Ezdî'nin yazmış olduğu nüshaları bulunmaktadır. Bunlar arasında da özellikle Vâkıdî'nin Fütûhu'ş-Şâm'ı öne çıkmaktadır. Eser 7 kez tercüme edilmiştir. Bu tercümeler arasında ise 14. yüzyılda Kadı Darir'in çalışması dikkat çeker. Halep Emiri Çolpan'a sunulan eser 3 ciltten meydana gelmekle birlikte çoğunlukla Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Eserin çok sayıda nüshası bulunmakla birlikte Gülşen tarafından, Türkiye Türkçesine aktarımı da yapılmıştır.

Ebû İsmail Muhammed b. Abdullah el-Ezdî'nin *Fütûhu'ş-Şâm* eserinin ise yalnız 14. yüzyılda hazırlanan Memlûk Kıpçak Türkçesiyle yazılmış bir tercümesi bulunmaktadır. Eser, Kırklareli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapan Irmak Kaçar tarafından 2025 yılında işlenmiştir. Eser, Sevünç b. Fakih adlı mütercim tarafından, Arapça *Fütuhu'ş-Şam*'dan dönemin Memlûklu sultanına 1384 yılında tercüme edilmiştir. Orijinal tek nüshası bulunan eser, Mısır Milli Kütüphanesi'nde Tarih-i Türkî koleksiyonunda bulunmaktadır.

Kaçar, çalışmasında metni transkribe ederek incelemesini yapmış ve eserin dizinini hazırlamıştır. Eserin inceleme bölümünde *(s. 13-157)*, metnin İslamî edebiyattaki tercümeler arasındaki yeri açıklanmıştır. Sonrasında metnin mütercimi, tercüme tarihi ve sunulduğu kişinin tarihteki rolü üzerinde durularak metnin ses ve biçim özellikleri gösterilmiştir. Bu bölümde ayrıca metnin içeriği ve nüshanın yazım özellikleri hakkında da bilgilere yer verilmiştir. İnceleme bölümünün esas kısmını oluşturan Türkiye Türkçesine aktarım da 'eserin muhtevası' başlığı altında bu bölümde ele alınmıştır. Eserin Türkiye Türkçesine aktarımı verilmeden önce çalışmaya konu olan nüshadaki fazla kısımlar ve metinde dikkat çeken kimi detaylar gösterilmiş, 'Tercüme Usûlü' başlığı altında aktarmada izlenen yöntem, maddeler halinde örneklerle açıklanmıştır.

Çalışmanın bir sonraki bölümü, 'metin' kısmıdır. 33 bölümden oluşan metinde başlıklar şu şekildedir:

> *Şüraḥbil Ḥasene oġlınıŋ tüşin aydur., Ḥimyer ḳavminiŋ kelgenin aydur. ʼSaʿid ʿĀṣ oġlı yörigenin aydur., Ebū ʿUbeyde Şām şarı yörürgenin aydur, ḳaysı yolda barġanın bildürür., ʿArab ulusları Ebū Bekrge kelgenin ayur., Ebû'l-Aʿver Sülemi kelgenin aydur., Ebū Bekr ʿAmr ʿĀṣ oġlına beglik bėrdi., Ebū Bekr bitigi Ebū ʿUbeydege., Müsennā Ḥārişe oġlı kelgenin., Ḫālidni ʿIrāḳdan ʿazl ḳılġanın aydur., Ḫālid Velid oġlı Şāmġa barġanda yolında Beni Taġlib birle, özgeler birle*

toḳunuşġanların aydur., Ḫālid Velid oġlı ṣarp susuz yazılarda emgek çekip neçük kesgenin aytur., Buṣrā uruşın aydur., Ecnādeyn uruşın aydur., Ḫālid Velid oġlı barıp Dımaşḳnı muḥāṣara ḳılġanı aydur., Ebū Bekr ʿÖmerni ḫalife ḳoyup ölgenin aydur., ʿÖmer Ḫaṭṭāb oġlınıŋ taḳlıd bitigi Ebū ʿUbeydege Şām ėlin yana ḳaytarġanı Ḫālid Velid oġlını ʿazl eylep., Dımaṣḳ açılġanın aydur., Ebū ʿUbeydeniŋ bitigi ʿÖmerġa., Müselmānlar Ḥımṣġa barġanın aydur., Ḥımṣ şārı barışġanı., Teŋri Müselmānlarġa Şāmnı açḳanı ḳayṣerġa ḫaber yètişgenni., Rūm Şāmdan ḳaçıp Müselmānlarġa yıġılġanın aydur., Rūm sulṭānından kelgen çeri Şāmda ne türlü uluġ küfrli yazuḳlı işler ḳıldılar kim Teŋri alarnı ol yazuḳlar sındurdı, köklerin kesti, ḳalġanların tarġattı anı aytur., Ebū ʿUbeyde Müselmānlar birle Yermükde tüşüp ʿÖmer Ḫaṭṭāb oġlından meded tilegenin., Ḫālid birle Bāhān arasında bolġanın aydur., Bu kez Bāhān dağı nökerleri birle kèŋeş ḳıldı ne türlü sançışġaylar Müselmānlar birle neŋe tafaḳ boldılar özlerine ḳolay dağı ıyabėrip ḳayṣerġa bildürdiler., Rūm çerisinden bir kişi tüş körgenin., Rūm sulṭānına çerisi ṣınġanı ḫaberi yetkeni., Eşterniŋ ḳışṣası Meyserenіŋ dağı birge., Ḳaʿb el-Aḥbar Müselmān bolġanın aydur., Ḳaysāriyyeniŋ açılġanın aydur., Yezīdniŋ ölgenin aydur.

Metin neşrinde yer alan Arapça ibareler, Arap harfleriyle kullanılmış olup, anlamları dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca metnin orijinalinde yer alan fazla yazımlar ve hatalı kullanımlar da metin neşrinde < > işaretleri arasında gösterilmiştir. Bu yöntem metnin orijinaline sadık kalınmasını sağlarken anlaşılması güç durumlarında önüne geçilmesinde önemli rol oynamıştır.

Çalışmanın sonunda ise hacimli bir dizin-sözlük *(s. 317-499)* bulunmaktadır. Dizin gramatikal formda hazırlanmış olup, yazımı farklı olan aynı anlamı karşılayan sözcüklerin de birbirine gönderildiği görülmüştür. Ayrıca son kısımda ayrı bir özel adlar dizini de bulunmaktadır. Bu dizin de gramatikal formda hazırlanmış, sözcüğün aldığı her bir ek gösterilmiştir.

Çalışmanın son kısmında yer alan ekler kısmında ise nüshanın zahriye sayfasının görüntüsü ile eserin bazı sayfalarından örneklere yer verilmiştir.

Kaçar tarafından hazırlanan bu metin neşri, titizlikle hazırlanmış olması yönüyle dikkat çekmektedir. Eser sınırlı sayıda eserine ulaşılabilen bir dönem olan Memlûk sahasında yazılmıştır. Bu nedenle eserin çalışılması Türk dili ve tarihine önemli katkılar sağlamakta, araştırmacılara da yeni veriler sunmaktadır. Şüphesiz bu metin neşri üzerine yapılacak daha ayrıntılı dil incelemeleriyle metnin dil özelliklerine dair daha farklı bulgulara da ulaşmak mümkün olacaktır. Böylelikle özelde *Tercüme-i Fütûhu'ş-Şâm* genelde ise Memlûk Türkçesi üzerine yeni çalışmaların da önü açılacaktır. Hocamıza bu kıymetli çalışması ile alana olan katkısı için teşekkür ediyor, yayınlarının devamını diliyoruz.

Kaynakça

GÜLŞEN, Hasan (2016). *Fütûhu'ş-Şâm: Muhammed el-Vâkıdî* (2. Baskı). Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.